

Mathias Aleksanteri Castrén

Száz évvel ezelőtt 1852. május 7-én hullott ki a toll, a fáradhatatlan kutató, M. A. Castrén kezéből. Nem szabad némán elmennünk e dátum mellett, meg kell emlékeznünk az uráli és az altaji nyelvészet történetének e hősről, aki életét áldozta, a tudomány előbbreviteléért.

Castrén 1813. dec. 2-án született Tervolában. Apjának korai halála után nagybátyja neveli, s felkelti a fiatal fiú érdeklődését a tudományok iránt. 16 éves korában kerül a helsinki egyetemre, ahol teológiát hallgat, s itt támad benne érdeklődés a keleti nyelvek iránt. Később a finn és a vele rokon nyelvek tanulmányozása köti le figyelmét.¹ Nagy hévvel és lelkesedéssel készül fel a tudományos munkára. Látja egyrészt azt, hogy a nyelvtudomány műveléséhez az élő, beszélt nyelv ismerete nélkülözhetetlen, másrészt azt, hogy az eddigi nyelvi gyűjtések nem kielégítőek, s így jut el a terepkutatás, a nyelvi anyaggyűjtés szükségességének felismerésére.² 1838-ban, 21 éves korában, végzi első tanulmányútját a lappok között. A következő évben — ugyanakkor, amikor „De affinitate declinationum in lingua Fennica, Esthonica et Lapponica“ c. habilitációja megjelenik — gyűjtőútra indul Karjalába.

Lappföldi utazásáról visszatérve Castrén több oldalról is hallotta emlegetni, hogy az Orosz Tudományos Akadémia szibériai expedíciót készít elő az ottani lakosság nyelvi és néprajzi körülményeinek kutatása céljából. Sjögren akadémikus felszólítására előkészületeket is tesz az expedícióban való részvételre, de 1839 tavaszán kiderül, hogy a szibériai kutatóút elhalasztódik. Castrén ezért a Finn Irodalmi Társaság 300 rubeles támogatásával Orosz-Karjalába utazik, s néhány hónapot tölt el ott szorgalmas anyaggyűjtő munkával. Ennek az útjának egyrészt az volt a célja, hogy a finn mitológiára vonatkozó kutatásaihoz gyűjtsön új anyagot, másrészt az, hogy készülő svéd nyelvű Kalevala-fordításához helyszíni tapasztalatokból szerezzen élményalapot.³ 1840-ben Kalevala-fordításán dolgozik, de a következő évben ismét útnak indul. Most másodízben folytat gyűjtőmunkát a lappok között, ezúttal Lönnrot társaságában. Az orosz-lappok földjét végigjárva a két kutató egész

¹ „Vor ungefähr funfzehn Jahren zurück fasste ich den Beschluss, die Wirksamkeit meines Lebens der Untersuchung der Sprache, Religion, Sitten, Lebensweise und übrigen ethnographischen Verhältnisse des Finnischen und anderer mit ihm verwandter Volkstämme zu weihen“ — írja úti emlékezéseiben (Reiseer. 3).

² „Es ergab sich jedoch bald, dass ich, um meine Studien auf diesem Gebiet mit Erfolg fortsetzen zu können, darauf bedacht sein musste, mich mit einem reicheren und zuverlässigeren Material, als dem im Drucke zugänglichen, zu versehen, und zu diesem Behuf war ich genöthigt Forschungsreisen in verschiedene Theile von Europa und Asien anzustellen.“ (i. m. 3).

³ Önálló költői alkotásként is nagybecsű svédnyelvű Kalevala-fordítása 1841-ben jelent meg.

Archangelszki jut el (1842. ápr.). Ekkor ismét aktuális lévén az akadémiai expedíció, északi útját itt akarta volna megkezdeni. Minthogy azonban az Akadémia megbízatása még mindig késett, Castrén elhatározta, hogy ennek ellenére folytatja gyűjtőmunkáját, most már a szamojédek között. Lönnrottal együtt az a tervük, hogy a szamojéd tudásáról híres Venjamin archangelszki archimandrita segítségével kezdenek hozzá szamojéd kutatásaikhoz. Venjaminban azonban csalódtak. A Castrén által nem éppen hízelgő szavakkal jellemzett főpap tudományos féltékenységből minden felvilágosítást megtagadott tőlük. Később kiderült, hogy ez nem is volt túlságosan nagy veszteség a két kutatóra nézve, mert Venjamin szamojéd tudása valójában nagyon gyöngé lábon állott. Lönnrot azonban a kudartól elkedvetlenedve lemondott a szamojédek tanulmányozásáról és az olonyeci kormányzóságra utazott, Castrén viszont ennek ellenére továbbra is szilárdan kitarva eredeti terve mellett, elhatározta, hogy amint a téli szánút járhatóvá válik, a tundrára, a szamojédek közé helyezi kutatásai színterét. Az addig hátralevő nyári hónapokat a Ter-lappok közt tölti, s a nyár végén, kalandos hajóút után (l. Reiseer. 172 kk.), 15 ezüst rubellel a zsebében érkezik ismét Archangelszkibe. Sivár anyagi helyzetén nem törik meg lelkesedése, s kesernyés humorral fűszerezett megjegyzéssel zárja le ezt az ügyet naplójában: „Inzwischen fanden sich in Archangel einige Samojeden, die noch ärmer als ich waren . . .“ (Reiseer. 176). Ezek közül az egyiket nyelvmesteréül fogadja, s a nyár végét az Archangelszktől nem messze levő Uima faluban tölti, szamojéd ismereteit gyarapítja. Időközben megkapja a Finn Szenátus 1000 rubeles támogatását, úgy hogy most már megfelelő anyagi alapokra helyezheti további útját. Midőn november végén elhagyja Archangelszket, többen figyelmeztetik a reá váró nehézségekre, szenvedésekre, arra, hogy az eljövendő megpróbáltatások gyenge szervezetét alááshatják, őt azonban csak a végrehajtandó feladat tartja lázban. A romantikus ifjúi hévtől fűtött Castrén megkapóan patetikus, de szerény szavakkal indokolja elhatározását: „. . . aber wer ist nicht in dem Enthusiasmus seiner Jugend bereit für eine Idee selbst das Leben zu opfern!“ (i. m. 177). Castrén első szamojéd kutatóútján a timani, kanini és bolsezemelszki tundrán élő szamojédek nyelvét, anyagi és szellemi kultúráját kutatta, közben azonban az izsmai komik nyelvvel is foglalkozott. Fárasztó, küzdelmes, sok kalanddal járó, egy évig tartó bolyongás után 1843 november 9-én érkezik Obdorszkba. A megpróbáltatásoktól testileg elgyötört, de szellemileg mindig friss Castrén számára nagy élmény volt Obdorszkba érkezése. „Obwohl die letzte lange und mühevollte Reise meine Kräfte erschöpft, meine Gesundheit angegriffen und meinen Muth herabgestimmt hatte, fühlte ich mich dennoch bei meiner Ankunft in Obdorsk froh und glücklich in dem Gefühl, dass ich mich nun endlich auf dem geheiligten Boden der Mutter Asia befand, dass ich die Luft athmete, welche den ersten Lebensfunken in die Brust unserer Väter gesenkt hat . . .“ (i. m. 278). Obdorszk ezen kívül a hosszas magány után a „nagyváros“ újdonságával hatott Castrénra: „Es war für mich ein London, Paris, Berlin u. s. w., und doch gab es dort kein Buch ausser dem Sibirischen Reglement, kein Tageblatt ausser demjenigen, welches die Damen in der Dämmerung redigirten . . .“ (i. m. 279).

Castrén itt tölti az egész decembert, a chanti nyelvvel foglalkozik, s várja az Orosz Akadémia rendelkezéseit expedíciójának megkezdésére. A tervek szerint u. i. Obdorszkból kellett volna kiindulnia, hogy az Ob és a Jeniszaj közötti vidéket nyelvi és néprajzi szempontból átkutassa. Egészségi állapota

azonban rohamosan romlik, s ezért 1844 januárjában a berjozovi orvos tanácsára haza kell utaznia Finnországba.

Egészségének helyreállítása céljából pihenésre volt szüksége Castrénnek, de ő ezt nem úgy értelmezte, hogy semmittevással töltse napjait. A két szamojéd út közti egy év alatt is állandóan dolgozik. Hazaérkezése után egy hónappal leteszi a filozófiai licenciátusi vizsgát, jún. 21-én pedig doktorrá avatják (disszertációja a komi névszóragozást tárgyalja: „De nominum declinatione in lingua Syrjaena“). Még 1844 novemberében beküldi az Akadémiának „Vom Einflusse des Accents in der lappländischen Sprache“ c. értekezését (Mémoires de savants étrangers VI, 1—44), sajtó alá rendezi az „Elementa grammatices syrjaenae“ c. könyvét. Ugyanakkor egy mari katonától nyelvi anyagot gyűjt és megírja „Elementa grammatices tsheremissae“ c. munkáját, mely 1845-ben jelenik meg.

1845 tavaszára az állandó orvosi kezelés folytán egészségi állapota annyira rendbejött, hogy vállalkozhatott az Akadémia által szervezett nagy északi expedícióra. Kísérőjével, J. R. Bergstadi kandidátussal együtt 1845 májusában érkezik Tomszkba. A nyáron az Ob és Irtsi vidékét járja végig, az ottani chantik közt végez kutatásokat. Az őszi és a tél folyamán a narimi szamojédok között dolgozik, 1846 tavaszán a jeniszeji-szamojédok, nyáron a Jeniszej alsó folyásánál élő jurákok és tavgi-szamojédok körében folytatja munkáját egész 1847 januárjáig, amikor is a délebbre levő jeniszeji-osztjások lakóhelyét keresi fel. Ez év tavaszán a Minuszinszk környéki eltatárosodott szamojéd és jeniszeji-osztják törzsek kutatásába mélyed el, ugyanakkor régészeti kutatásokat is végez ezen a vidéken, majd a nyár folyamán a Szaján hegységen át Mongóliába megy át. Ugyanezen év őszi felkutatja még az akanszki területet kamasz, kott és tatár törzseit, s többéves útját 1848 tavaszán fejezi be a Bajkál-tó mellett.

1845 tavaszától 1848 nyaráig terjedő útján Castrén bejárta mindazokat a területeket, ahol szamojédok laknak, vagy ahol véleménye szerint valaha is szamojédok lakhattak, s állandóan kiújuló betegsége ellenére, a legmegérőltetőbb viszonyok között, példátlan akaraterővel gyűjti a szamojéd, chanti, jeniszeji, tatár, tunguz és burját népek között anyagát. Elsősorban nyelvi anyagot gyűjt, figyelme kiterjed azonban e népek szokásainak, hiedelmeinek, szellemi életének vizsgálatán túl, a tárgyi néprajzi gyűjtésre is, sőt régészeti kutatásokat is végez, főleg Dél-Szibériában (kurgánokat és felíratokat másol, régiségeket gyűjt).

Útjáról sűrűn küld jelentéseket az Akadémiának, Sjögrennek; sok levelet ír barátainak,⁴ s ezekben az írói szempontból is nagyszerű, pompás humorú levelekben megelevenedik előttünk Castrén útja, az a hatalmas teljesítmény, mely még az ereje teljében levő férfit is kemény próbára teszi. Élénk színekkel várnak élénk azok a megpróbáltatások, küzdelmek és szenvedések, melyeken jóformán állandó lázzal küzdve kellett átmennie. Castrén leveleinek olvasói előtt egy olyan hősi vállalkozás körvonalai bontakoznak ki, melyet csak egy a tudomány iránt minden áldozatra kész, semmitől vissza nem riadó, törhetetlen szellem tud végrehajtani.

⁴ Ezeknek egy része megjelent a Bull. hist.-phil. d. Ak.-ban és különböző finn újságokban 1845—48 között. Teljes gyűjteményüket Schiefner adta ki M. A. Castrén's Reiseberichte und Briefe aus den Jahren 1845—1849. (NRF. II., StPtb. 1856).

Castrén teljesen tisztában volt azzal, hogy fertőzött tüdejére nézve a szibériai út végzetes kimenetelű lehet. Mindennél fontosabb volt azonban számára az, hogy feladatát végrehajtsa. Betegsége főleg második szibériai útja végén újul ki aggasztó méretekből, s bár ez alkalommal majdnem életével fizet a gyenge szervezete ellen elkövetett merényletekért, nem esik kétségbe, hanem az egyéniségére annyira jellemző keserű humorral számol be barátainak egészségi állapotáról. F. J. Rabbehoz 1848 április 3-án kelt leveléhez pl. a következő utóiratot csatolja: „Mit meiner Gesundheit steht es eher misslich, ich hoffe jedoch, dass die Burjätenpriester mit ihrer himmlischen Medicin mir zu Gesundheit und Wohlbefinden verhelfen werden.“ (Reiseber. 430). S amikor ugyanez év novemberében ismét csak agyongyötört testének parancsára kénytelen hazaindulni, Krasznnojarszk közelében vérhányással kísért roham veszi le lábáról. Castrén erről is a veszély teljes tudatában ugyan, de egyben minden felindulás nélkül, a legnagyobb objektivitással tudósítja Sjögrent: „Wie zuvor immer wurde ich auch jetzt von einem unleidlichen Husten befallen, diesmal aber wurde der Husten von einem Blutsturz begleitet, der so gewaltsam war, dass sowohl ich als alle Anwesenden glaubten, meine letzte Stunde wäre gekommen. Da ich wohl wusste, dass bei solchen Krankheitsanfällen eine künstliche Blutausleerung durch die Noth geboten wird, strengte ich meine äussersten Kräfte an um eine Ader zu öffnen, es zeigte sich jedoch bald, dass meine Anstrengungen zu nichts anderem dienten, als nur den Blutsturz zu verschlimmern.“ (i. m. 448). S mintha nem is róla lenne szó, még némi humorral fűszerezve számol be arról, hogy húszórás alvásából a hivatalos közegek tevékenysége ébreszti fel, akik holmiját leltározzák s arra várakoznak, hogy majd holttestét elszállíthassák. Tisztában van azzal, hogy bármely percben meghalhat. Rabbehoz november 15-én írt levelében olvassuk: „Noch sage ich Dir nicht mein letztes Lebewohl, sollte aber ein unvermuthetes Ereigniss eintreten, so bist Du wohl so gut und erweisest mir den letzten Freundschaftsdienst, indem Du Dich meiner Nachlassenschaft annimst . . . Mein Wunsch wäre, dass meine ganze Nachlassenschaft als Unterstützung desjenigen angewandt würde, der es übernehmen sollte zu den Samojuden zu reisen, um ihre Sprache, Sitten, Religion u. s. w. kennen zu lernen und darauf meine Arbeiten herauszugeben, die in ihrer gegenwärtigen Gestalt nicht gedruckt werden können . . .“ Az élniakarás azonban erősen él benne: „Obwohl das Zuleztgesagte fast einem Testamente ähnlich sieht, so darfst Du dennoch nicht glauben, dass ich ganz und gar an meiner zeitlichen Wohlfahrt verzweifle! Vielmehr hoffe ich mit voller Zuversicht, dass meine Gesundheit sich wieder erholen wird und dass ich noch eines Tages die liebe Sönne der Heimath wiedersehen werde“ (i. m. 451—2).

Betegségét óriási akaraterővel győzi le, s 1849 februárjában megérkezik Pétervárra, majd áprilisban Helsinkibe.

A múlt század magyar Szibéria-kutatóinak hazaérkezésük után keserves sors jutott osztályrészül. Reguly betegsége miatt tétlenségre van kárhóztatva, Pápai Károly és Munkácsi Bernát a rövid ünneplés után semmi megbecsülésben nem részesülnek a hivatalos fórumok részéről. Castrén ellenben életének utolsó éveit boldogságban, köztiszteletben, anyagi gondoktól mentesen tölti. Hazaérkezése után lelkészi állással kínálgatják, Castrén azonban kijelenti, inkább hideg szobában dolgozik, de a tudományt nem áldozza fel harminc ezüstpénzért. Anyagi természetű gondjai rövidesen megoldódnak: az Orosz Akadémia levelező tagjává választja, s ez évi 600 rubel fizetéssel jár. Fel-

ajánlották ugyan Castrénnek az Akadémia rendes tagságát is, de ő ezt nem fogadta el, mert akkor állandóan Péterváron kellett volna tartózkodnia.

1850-ben megnősül; boldog, megelégedett családi életet él. Tudományos munkáját ilyen kedvező körülmények között még nagyobb energiával folytathatja. Hazaérkezésének évében, 1849-ben megjelenik szibériai útjának első terméke, a „Versuch einer ostjakischen Sprachlehre“ (St. Petersburg. 1849, 2. kiadás: 1858 a Schiefner által gondozott Nordische Reisen und Forschungen sorozatban). 1850-ben az altaji, a finnugor és a szamojéd nyelvek rokonságát bizonyító „De affixis personalibus linguarum altaicarum“ c. műve jelenik meg, mellyel 1851-ben elnyeri a helsinki egyetem újonnan szervezett finn nyelvi professzorátusát. Ezek mellett a munkák mellett teljes erővel tovább dolgozik szamojéd nyelvtanán, melyet legfontosabb munkájának tart. A hatalmas anyag feldolgozásával nem készült el teljesen. Kidolgozatlanul maradt a hangtan egy része (ezt Schiefner pótolta), a szóképzéstan és a mondattan. Nyelvtana így is nemcsak úttörő jelentőségű, hanem még napjainkban is nélkülözhetetlen segédeszköz a szamojéd nyelvi kutatás számára.

Hogy szamojéd nyelvtanát óriási munkabírása ellenére sem tudta befejezni, azzal magyarázható, hogy sok más kötelezettségnek kellett eleget tennie. Egyrészt a professzorátus betöltésével kapcsolatos értekezést kellett készítenie, másrészt előadásokat tartott az altaji népek etnológiájáról és a finn mitológiáról (ezekkel megveti a finnugor összehasonlító etnológia és vallástörténet alapjait).⁵

Nagy alkotó tevékenységének 1852. januárjában kiújuló betegsége sem tud véget vetni. A láztól és szenvedésektől kínózva sem hagyja abba szamojéd nyelvtanának írását. Betegsége egyre aggasztóbb méreteket ölt, s május 7-én a halál zsákmányává lesz az összehasonlító uráli nyelvtudomány megeremtője.

A 38 éves korában elhunyt tudósnak életében megjelent művei nem tarthatnak a legmaradandóbbak közé. Életének és munkásságának legjelentősebb eseménye a szamojédok közti tanulmányútja volt. Ő maga is ezt tartja munkássága legfontosabb részének: „Als das für die Wissenschaft bedeutendste Material sehe ich meine linguistischen Aufzeichnungen über das Samojedische an“ (Reiseber. 462).

S valóban Castrén érdemei a szamojéd nyelvek kutatásának területén hervadhatatlanok. Szamojéd nyelvtana („Grammatik der samojedischen Sprachen“ StPtb. 1854) — hiányosságai ellenére — ma is alapvető jelentőségű kézikönyv. Szótára („Wörterverzeichnisse aus den samojedischen Sprachen“ StPbg. 1855) és szövegei („Samojedische Volksdichtung“ MSFOu. LXXXIII) pedig jóformán egyetlen anyaggyűjteményünk a szamojéd nyelvek területéről. Castrén munkássága tisztázta a szamojéd nyelvek egymásközi rokonsági viszonyait. A Castrén előtti irodalomban nagy zűrzavar uralkodott pl. az osztják-szamojédok hovatarozását illetőleg. Minthogy a legtöbb szerző osztják néven ismerte és ismertette őket, Castrénra várt az a feladat, hogy meghatározza, mely csoportok tartoznak az osztják-szamojédok közé az osztjáknak nevezett törzsek közül.

Bár a szamojéd nyelvek felosztására irányuló első kísérlete még nem

⁵ Előadásai halála után jelentek csak meg.

tökéletes,⁶ később azonban (nyelvtanában és szótárában) olyan csoportosítást ad, mely a mai napig helytállónak mutatkozott.

Castrén elvégezte azokat a feladatokat, melyeket az Orosz Tudományos Akadémia megbízásából Sjögren „Hauptinstruction“-ja tűzött ki elé: tisztázta a szamojéd törzsek egymáshoz való viszonyát, az elnevezések terén rendet teremtett, felkutatta a szamojédok lakóhelyét, megrajzolta elterjedésük pontos határait, óriási lexikális, grammatikai és szöveganyagot gyűjtött a szamojéd nyelvekből, s bár a szamojédok őstörténetére, régi lakóhelyeire vonatkozó eredményei ma már nagyrészt elavultnak tekinthetők, lényegében benne kell látnunk a szamojéd filológia megalapítóját, akinek a munkássága a jövő kutatóinak biztos alapot adott.

Castrén igen gazdag, elsősorban a szamojédokra vonatkozó néprajzi anyagot is gyűjtött. Néprajzi megfigyelései a „Reiseerinnerungen aus den Jahren 1838—1844“ (StPbg. 1853), „Reiseberichte und Briefe aus den Jahren 1845—1849“ (StPbg. 1856), „Ethnologische Vorlesungen über die altaischen Völker“ (StPbg. 1853) és „Kleinere Schriften“ (StPbg. 1862) c. műveiben vannak közölve, tárgyi gyűjtése pedig az Akadémia Néprajzi Gyűjteményébe került.

Castrén munkássága nélkül lehetetlen lenne elképzelnünk a későbbi nemzedékek finnugor—szamojéd nyelv tudományi kutatásait, Castrén tevékenysége nélkül a Szibéria népeire és történetére vonatkozó ismereteink nagyon szegényesek lennének.

Castrén azonban tulajdonképpen közvetlen célján, a szamojéd kutatások megalapozásán és helyes mederbe terelésén túlmenőleg más tudományágak továbbfejlesztéséhez is tevékenyen hozzájárult. A jéniszeji-osztják és a kott nyelvre vonatkozó nyelvtani megfigyelései és szójegyzékei hézagpótlók („Versuch einer jénissei-ostjakischen und kottischen Sprachlehre nebst Wörterverzeichnissen“ StPbg. 1858). Castrén ezzel a jéniszeji nyelvek tanulmányozását indítja el. Kevésbé jelentős komi és mari gyűjtése mellett kiemelkednek chantai tanulmányai. Az irtisi és felsőobi chantik körében gyűjtött anyagát „Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis“ (StPbg. 1849, 1858) címen adja ki. Gazdagította a török, mongol és tunguz nyelvészet irodalmát („Versuch einer koibalischen und karagassischen Sprachlehre nebst Wörterverzeichnissen aus den tatarischen Mundarten des Minusinschen Kreises“ StPbg. 1857; „Versuch einer burjätischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis“ StPbg. 1857; „Grundzüge einer tungusischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterbuch“ StPbg. 1858).

Nem tekinthetjük véletlennek, hogy Castrén érdeklődése ilyen széles skálájú volt. Azonkívül, hogy a finnugor és a szamojéd nyelvek rokonságát felismerte és ehhez első ízben szolgáltatott tudományos bizonyítékokat, még továbbmenve az uráli és altaji nyelvek közti rokoni kapcsolatok tisztázását is kitűzte maga elé, s bár ezt a kérdést lényegében csak az altaji nyelvek személyragjaival foglalkozó tanulmányában tárgyalta, a két nyelvcsalád azóta sem valószínűsített rokonságát módszeresen az egyes nyelvek konkrét

⁶ 1849-ben a következőképpen osztályozza a szamojéd nyelveket:

I. Jurák-szamojédok: kanini-timani, izsmai, bolszemelszki, obdorszki, kondini v. kazimi és tkp.-i jurák-szamojédok;

II. Tavgi-szamojédok: avam, chantaj, karaszin, baj, kamasz-szamojédok;

III. Osztják-szamojédok: tomszki és turuhanszki szamojédok. (Reiseber. 462).

⁷ Ez 1926-ban oroszul is megjelent Irkuckban (l. Donner: JSFOu. XLV/1, 4).

ismeretével felvértezve akarta bizonyítani. E célból tanult meg kb. negyven nyelvet, s nyelvtanaiban is e nagy cél előmunkálatait kell látnunk. Persze valószínűtlen, hogy az „urál-altaji rokonság“ kérdése, melyet az utóbbi 100 év folyamán felgyűlt új és bő anyag alapján eddig még senki sem tudott bizonyítani, Castrén további kutatásaival megoldást nyert volna. Azok az előtanulmányok azonban, melyeket Castrén e cél elérésére végzett, már önmagukban is felülmúlják más tudósok átlagos tudományos teljesítményeit.

Ez a hatalmas alkotó tevékenység, melynek eredményeit az Anton Schiefner önzetlen gondozásában megjelent „Nordische Reisen und Forschungen von Dr. M. Alexander Castrén“ c. sorozat tizenkét kötete őrzi, mindennél ékeesebben beszél Castrén tudósi nagyságáról.

Ő maga — bár tudatában volt annak, hogy úttörő munkásságot végzett — visszahúzódozó szerénységgel beszél eredményeiről: „Sollten die Resultate dieser Wirksamkeit vielleicht allzu unbedeutend erscheinen, so bitte ich den strengen Richter, nicht zu vergessen, dass ich ein schweres und undankbares Feld bearbeitet, und dass ich auf jeden Fall, auch abgesehen von den Früchten, auf diesem Felde meine Gesundheit und die besten Kräfte meines Lebens aufgeopfert habe“ (Reiseber. 467). Ez az idézet adja meg egyben Castrén emberi nagyságának is egyik legszebb és legjellemzőbb tulajdonságát, az életét a tudásért, az előrehaladásért feláldozó tudósnak minden nagyravágyás és hivalkodás nélküli, képmutatástól mentes egyszerűségét, szerénységét.

Jelentősége messze túlszárnyalta hazája határait, s világszerte elismerik rendkívüli teljesítményeit.⁸ A magyar nyelvtudománynak is megvannak a maga nagy alakjai, akik nehéz körülmények között, heroszi erőfeszítéssel vitték előre tudományukat. Castrént — bár nem a mi nemzetünk fia volt — mégis ezekkel együtt magunkénak érezzük, s halála 100. évfordulóján az újabb generációk lelkes csodálatával tekintünk fel a tudomány tragikus sorsú hőisére.

HAJDÚ PÉTER

⁸ Pl. az Orosz Tudományos Akadémia 1927-ben emlékkönyvet adott ki emlékezetére, halálának 75. évfordulója alkalmából (Памяти М. А. Кастрена к 75-летию дня смерти).